Limba Bibliei lui Petru Pavel Aron (1760)

Conf. univ. dr. NICULINA IACOB
Universitatea „Ştefan cel Mare," Suceava

În spiritul cuvintelor de mai sus, Biblia este „conştiinţa mai bună" a lumii întregi. Aşa se explică nenumăratele traduceri şi retraduceri ale textului în epoci şi spaţii diferite, toate urmărind aflarea celui mai adecvat veşmânt pentru această conştiinţă mai bună a fiecăruia şi a întregii lumi.

În spaţiul românesc, la interval de ceva mai mult de o sută de ani (1688-1795), ***Biblia*** se traduce integral de trei ori, expresie a unor acumulări cantitative şi a unor salturi calitative în cele mai diverse planuri ale vieţii sociale, cu prioritate în domeniul cultural. Astfel, în plin umanism românesc se realizează ***Biblia de la Bucureşti*** (1688), iar un secol mai târziu, în Blajul iluminist, prind viaţă, la interval de numai 30 de ani, alte două traduceri integrale ale textului sacru în limba română: traducerea realizată după ***Vulgata*** latină sub coordonarea episcopului Petru Pavel Aron (1760-1761), păstrată în manuscris, şi cea realizată de Samuil Micu după ***Septuaginta***, tipărită în 1795. Dintre acestea, versiunea coordonată de episcopul Aron reprezintă o ieşire din tipare, traducătorii abandonând ***Biblia*** impusă de tradiţia bisericii orientale şi alegând drept sursă ***Vulgata*** apuseană. Orientarea lor spre textul latinesc constituie şi una dintre problemele cu care se confruntă cercetătorii în legătură cu această traducere[35] şi în mod cert una dintre cauzele rămânerii până acum în uitare a acestui text.

S-a scris mult despre ***Biblia de la Bucureşti***, deşi nu se poate spune că s-au găsit răspunsuri la cele mai importante întrebări pe care le-a ridicat de-a lungul timpului prima realizare integrală a ***Bibliei*** în limba română, fiind încă aprinse controversele cu privire la contribuţia acesteia la dezvoltarea limbii române literare. Nu s-a scris la fel de mult despre traducerea pe care a realizat-o Samuil

[35] Explicaţii pertinente propune I. Chindriş în câteva studii: ***Secolele Bibliei de la Blaj***, în vol. ***Cultură şi societate în contextul Şcolii Ardelene***, Cluj-Napoca, 2001, p. 225 şi urm. şi ca studiu introductiv la ***Biblia de la Blaj – 1795***. Ediţie jubiliară, Roma, 2000 (în continuare, I. Chindriş, ***Secolele***); ***Crearea Bibliei naţionale la români 1550 – 1795*** şi ***Rolul geniului în crearea Bibliei naţionale***, în vol. ***Transilvanica I. Studii şi secvenţe istorice***, Cluj-Napoca, 2003, p. 847 şi urm.

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

Micu,[36] în timp ce traducerea coordonată de Petru Pavel Aron a intrat în atenţia cercetătorilor abia în vremea din urmă.

Spre mijlocul veacului al XVIII-lea, programul educaţional din Transilvania, ale cărui baze fuseseră puse în Sinodul din iunie 1702, deci foarte aproape de începuturile Bisericii Greco-Catolice pe teren românesc, se concretizează în proiecte cultural-educative ambiţioase datorate episcopului Inochentie Micu-Klein, omul de cultură care şi-a depăşit în multe privinţe epoca. Unele dintre ideile sale au rămas numai în stadiu de proiect, urmând a se împlini ulterior, multe în timpul episcopului Petru Pavel Aron.

În Blajul devenit adevărat centru al spiritualităţii româneşti, cărturarii ardeleni sunt pătrunşi de necesitatea de a umple un gol istoric, de a recupera năvalnic tot „*ceea ce istoria neglijase vreme de o mie de ani*", având „*conştiinţa că pun pârghia ca să înalţe la nivelul de lumină al secolului un masiv de munţi*

---

[36] Interesul binemeritat (**este Biblia naţională a românilor!**) de care se bucură acest text în ultimul timp s-a concretizat în primul rând printr-o reeditare de excepţie în anul 2000: ***Biblia de la Blaj*** (1795), ediţie jubiliară. Cu binecuvântarea Î. P. S. Lucian Mureşan, mitropolitul Bisericii Române Unite, Roma, 2000 (ediţie realizată sub înaltul patronaj al P. S. Virgil Bercea, episcopul Eparhiei Române Unite de Oradea şi sub egida ştiinţifică a Academiei Române, Institutul de Istorie Cluj-Napoca; coordonatorul ediţiei I. Chindriş) şi într-o serie de studii: I. Chindriş, ***Secolele Bibliei de la Blaj***, în vol. ***Cultură şi societate în contextul Şcolii Ardelene***, Cluj-Napoca, 2001, p. 225 şi urm. şi ca studiu introductiv la ***Biblia de la Blaj – 1795***. Ediţie jubiliară, Roma, 2000; ***Crearea Bibliei naţionale la români 1550-1795*** şi ***Rolul geniului în crearea Bibliei naţionale***, în vol. ***Transilvanica I. Studii şi secvenţe istorice***, Cluj-Napoca, 2003, p. 847 şi urm.; N. Iacob, ***Limbajul biblic românesc (1640-1800)***, vol. I-II, Editura Universităţii Suceava, 2001. (Vol. 1. – ***Aspecte ale evoluţiei limbii române literare până la 1840***; vol. 2. – ***Biblia de la Blaj – text de referinţă în tradiţia biblică românească***); ***Biblia de la Blaj (1795) – a doua traducere integrală a Bibliei în limba română***, în ***Analele Universităţii „Ştefan cel Mare" Suceava***, 1994; ***Termeni de origine slavă specifici limbii literare vechi în Biblia de la Bucureşti (1688) şi în Biblia de la Blaj (1795) (Cartea Facerea)***, în vol. ***Limbaje şi comunicare II***, seria ***Colloquia***, Editura Institutului European, Iaşi, 1997; ***Termeni de origine latină specifici limbii literare vechi în Biblia de la 1688 şi în Biblia de la 1795 (Cartea Facerea)***, în ***Analele Universităţii „Ştefan cel Mare" Suceava***, 1995; ***200 de ani de la a doua traducere integrală a Bibliei în limba română***, Blaj, 1795, în ***Limba Română***, nr. 1 (25), 1996, anul VI, Chişinău; ***Câteva observaţii privind sinonimia lexicală în Biblia de la Blaj (1795) şi în Biblia de la Bucureşti (1688), cu referire la Ms. 45 şi la Ms. 4389***, în vol. ***Biblija i Kultura***, nr. 4, Cernăuţi, 2002; ***Biblia de la Blaj (1795) – moment de referinţă în cultura românească*** – comunicare susţinută la 3 iulie 2003 în Sala de Consiliu a Academiei Române.

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

cufundat în tenebre. O întreagă lume a spiritului trebuia clădită, la repezeală, ca să răscumpere istoria pierdută."[37] Aceasta explică faptul că într-un timp foarte scurt, cărţile realizate la Blaj puteau face de departe concurenţă, şi nu numai cantitativ, celor care se tipăriseră în toată lumea românească până la acea dată.[38] Apogeul acestei activităţi îl reprezintă, evident, cele două traduceri ale ***Bibliei***.

Sunt bine cunoscute argumentele pe care Samuil Micu le aduce în sprijinul necesităţii de a realiza o nouă traducere a ***Bibliei*** în limba română: aspectul arhaic al limbii din vechea traducere, „*mult osibit de vorba cea de acum obicinuită şi mai ales de graiul şi de stilul cel din cărţile bisericeşti, care în toate besearecele româneşti să cetesc*" (Samuil Micu, ***Cătră cetitoriu***, în B 1795, p. 1); tocmirea necorespunzătoare a limbii din textul de la 1688: „*Cât acea tălmăcire aceii Biblii mai pre multe locuri neplăcută urechilor auzitorilor iaste, care lucru cu mare pagubă sufletească era neamului şi besearecii românilor*" (***Ibidem***); numărul mic de exemplare din vechea traducere, care făcea practic imposibil accesul creştinilor la textul sacru, de vreme ce „*aceale vechi biblii atâta s-au împuţinat, cât foarte rar, să nu zic bun credincios creştin, ci preot iaste la carele să află şi nici cu foarte mare preţ făr de mare trapăd şi ostenează nu să află ca să-şi poată neştine cumpăra*" (***Ibidem***). Accesul creştinilor la textul sacru nu însemna însă numai posibilitatea de a achiziţiona cartea, ci mai ales înţelegerea textului. Este ceea ce l-a determinat pe Samuil Micu să se apuce de „*atâta lucru*" şi să realizeze o nouă traducere, într-un stil unitar şi într-o limbă unitară. Deşi avea posibilitatea să realizeze o colaţionare a celor două traduceri integrale deja existente în limba română, traducerea de la 1688 şi traducerea „*nesăvârşită şi nedată la lumină*" a lui Petru Pavel Aron, Micu argumentează de pe poziţiile filologului acum necesitatea realizării unei traduceri noi: „*Deci ca stilul şi aşezarea graiului întru aceeaşi* ***Biblie*** *să nu fie osibit punându-se unele dintru acea tălmăcire, altele dintru a altuia, s-au socotit ca toată Biblia de unul cu asemenea stil şi aşezare a graiului să se tălmăcească*." (***Ibidem***)

În afara aspectelor deja subliniate, se desprind din prefaţa textului tradus de Micu cel puţin încă două idei importante. Micu este cel dintîi critic avizat al textului de la Bucureşti, critica sa nefiind în nici un caz tendenţioasă sau augmentată de apartenenţa autorului la religia greco-catolică. Apoi, el vorbeşte aici, pentru a doua oară, despre existenţa celeilalte traduceri integrale a ***Bibliei*** în

[37] L. Blaga, ***Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea***, Bucureşti, 1966, p. 128.

[38] Vezi I. Chindriş, ***Secolele***, în vol. ***Cultură şi societate în contextul Şcolii Ardelene***, Cluj-Napoca, 2001, p. 260 şi urm.

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

limba română, realizată după textul ***Vulgatei*** de episcopul unit Petru Pavel Aron.[39]

Mulţi dintre reprezentanţii Bisericii Greco-Catolice au fost foarte apropiaţi de Biserica Orientală şi preocupaţi, în condiţiile în care o bună păstorire a credincioşilor impunea acest lucru, să demonstreze că religia unită este una orientală, fapt dovedit şi de precizarea care se regăseşte aproape în toate titlurile cărţilor de la Blaj: „*După rânduiala Besearecii Răsăritului*." Şi mai mult ca oricine a demonstrat această apropiere şi această preocupare episcopul Petru Pavel Aron însuşi. În pofida fidelităţii sale, exagerate chiar, faţă de credinţa răsăriteană, manifestată inclusiv în detalii vestimentare,[40] cel numit pe bună dreptate „*artizanul orientalismului monahal de la Blaj*" alege, în mod inexplicabil, să folosească ***Vulgata*** drept izvor pentru traducerea ***Bibliei*** în limba română.

---

[39] Informaţii în legătură cu acest eveniment cultural deosebit (traducerea ***Bibliei*** după ***Vulgata***, la 1760) aduce Samuil Micu în alte două locuri: în ediţia latină a ***Istoriei românilor*** (1778), unde precizează că Petru Pavel Aron „*a tradus din latină în română toată Sfânta Scriptură, după Vulgata latinilor*" (apud. I. Chindriş, ***Secolele***, p. 307) şi în volumul dedicat istoriei bisericii din ***Istoria şi lucrurile şi întâmplările românilor*** (1802), unde se spune: „*Întoarsă în limba românească vlădica Aron Biblia Vulgata cea latinească, care voia să o tipărească la Blajiu, însă pentru cuvioase pricini nu s-au tipărit*" (apud. ***Ibidem***).

Textul tradus de Petru Pavel Aron – episcopul unit care a editat toate cărţile de cult pentru biserica greco-catolică din Transilvania (vezi ***Ibidem***, p. 276 şi urm.) – se păstrează în 11 volume la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj. Cele 11 volume reprezintă de fapt două versiuni ale textului. Prima versiune cuprinde 7 volume manuscrise şi constituie prima redacţie sau „*maculatorul*" traducerii. Cea de a doua versiune, păstrată în patru volume, cuprinde textul integral al ***Vechiului Testament*** pregătit pentru tipar (vezi, în acest sens, informaţiile furnizate de I. Chindriş, ***Secolele***, p. 307 şi urm.) Existenţa celor două versiuni şi faptul că ele sunt legate îngrijit, infirmă precizarea făcută de Samuil Micu în cuvântul ***Către cetitoriu***, potrivit căreia el ar fi văzut traducerea „*numai pe nişte hârtii scrisă*." E totuşi puţin probabil ca Micu să nu fi văzut textul, dar în mod cert l-a eliminat din interesul său (vezi I. Chindriş, ***Secolele***, p. 321), fără ca atitudinea lui Micu să aibă legătură cu autorul traducerii, pe care „*îl venera ca pe un sfânt*." Faptul că Micu aminteşte în trei locuri de existenţa acestei versiuni a ***Bibliei*** în româneşte înseamnă că îi recunoştea autorului efortul uriaş depus pentru realizarea unei traduceri de asemenea amploare, dar a refuzat să valorifice rezultatul acestei munci. În legătură cu modul în care s-a lucrat şi cu timpul cât a durat traducerea, vezi I. Chindriş, ***Secolele***, p. 308-310.

[40] Este reprezentat în imaginile vremii îmbrăcat în veşminte specifice monahilor răsăriteni şi purtând pe cap potcap, iar nu tichia arhiereilor catolici.

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

Problemele de aici încep de fapt. Ca rupere de tradiţie, orientarea spre textul latinesc este extrem de importantă, versiunea realizată de echipa[41] lui Petru Pavel Aron fiind singura traducere după ***Vulgata*** din cultura noastră veche. Dar această ieşire din tipare a determinat cu siguranţă rămânerea în uitare până în zilele noastre, în condiţiile în care mentalul colectiv de tip răsăritean nu putea fi decât refractar la o asemenea inovaţie. Atitudinea lui Samuil Micu faţă de traducerea de la 1760 este concludentă în acest sens.[42]

Munca în colectiv, într-o asemenea întreprindere culturală, venea cu avantajele ei, dar presupune şi dezavantaje. Pe de o parte, o astfel de echipă, militărește organizată de coordonatorul traducerii, a lucrat într-un ritm susţinut şi greu de imaginat, astfel că într-un timp record (între 1760-1761) traducerea era încheiată în forma în care se păstrează în manuscrisele amintite în nota 4. De altfel, numai lucrând în echipă a fost posibilă umplerea acelui gol istoric, urmare a unui destin nedrept cu românii de prea multă vreme. Pe de altă parte însă, la nivel stilistic, dincolo de diversitatea firească datorată conţinutului diferit al cărţilor biblice, se constată o diversitate stilistică rezultând din caracteristicile idiostilului

---

[41] Cu Petru Pavel Aron solidaritatea intelectuală este înţeleasă, la modul concret, ca muncă în echipă. Prima lucrare astfel realizată este ***Floarea adevărului***, textul care, probabil, deschide la 1750 seria tipăriturilor blăjene, după înfiinţarea la 1747 a tipografiei greco-catolice de la Blaj, în urma decretului prin care, la 23 noiembrie 1746, Maria Tereza interzicea pătrunderea cărţilor românești din Ţara Românească şi Moldova. Traducerea ***Bibliei*** se face tot în echipă, o echipă intelectuală alcătuită din Petru Pavel Aron, Grigore Maior, Atanasie Rednic, Silvestru Caliani, Gherontie Cotorea.

[42] În realitate, aşa cum am subliniat la nota 4, Micu este nedrept faţă de rezultatul muncii lui Aron. Spuneam că Micu a cunoscut în mod cert textul tradus de echipa lui Aron, dar a refuzat să-l valorifice în traducerea pe care o iniţiază la 1783, după ***Septuaginta***. E mai greu de înţeles, într-adevăr, de ce afirmă el că textul tradus la 1760 s-a păstrat numai pe nişte hârtii şi că unele dintre acestea s-au pierdut, de vreme ce textul a ajuns la noi în două variante, una chiar pregătită pentru tipar, dar care, cum se exprimă Micu însuşi în ***Istoria şi lucrurile şi întâmplările românilor***, „*pentru cuvioase pricini nu s-au tipărit*." *Cuvioasele pricini* invocate de Micu sunt decodate de I. Chindriş (***Secolele***, p. 307); în mod logic, ar putea fi vorba de moartea autorului, dar şi de faptul că, într-un mediu în care ruperea de tradiţia bisericii orientale era practic imposibilă, nu se putea tipări o Biblie care urma textul ***Vulgatei*** occidentale. În alt mod decât în cazul spătarului Milescu (care spărgea şi el tiparele vremii, traducând ***Vechiul Testament*** din greacă şi nu din slavonă), autorul unei asemenea realizări nu rămânea în conştiinţa posterităţii. Este acum de datoria acesteia să-l aşeze pe Petru Pavel Aron între cei care au trudit la „facerea" ***Bibliei*** în limba română. Avem în vedere, în acest sens, sarcina extrem de dificilă pe care şi-au asumat-o cercetătorii de la Institutul de Istorie „Gheorghe Bariţ" din Cluj de a edita pentru prima dată, cu sprijinul Academiei Române, traducerea coordonată de Petru Pavel Aron.

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

fiecărui traducător. Nu este exclus ca Samuil Micu să se fi referit la această din urmă diversitate stilistică, remarcată poate de el în traducerea de la 1760, atunci când susţinea necesitatea unei noi traduceri a întregului text „*de unul cu asemenea stil şi aşezare a graiului*."[43]

Traducătorii vin dintr-un areal lingvistic puternic marcat la toate nivelurile limbii, fapt care se reflectă foarte bine în întregul text. De altfel, asemenea lui Nicolae Milescu în urmă cu un secol, cărturarul umanist care nu-şi pusese problema realizării traducerii ***Vechiului Testament*** într-o variantă supradialectală a limbii române, tot astfel cărturarii iluminişti care trudesc la această nouă „facere" a ***Bibliei*** în limba română nu abandonează graiul vorbit la nord de Mureş, graiul lor de acasă, pentru o normă supradialectală, pe care ei, formaţi în

[43] Este acesta unul din motivele care ne-au determinat să credem că Micu a cunoscut totuşi traducerea lui Petru Pavel Aron (poate numai „maculatorul" traducerii – deşi el aminteşte în ***Istoria şi lucrurile şi întâmplările românilor*** de „*cuvioase pricini*" care au împiedicat tipărirea – variantă incompletă şi căreia îi lipsea într-adevăr „*mâna şi îndreptarea de pe urmă*", cum susţine în cuvântul ***Către cetitoriu***). Celălalt argument cu care susţinem faptul că monahilor Blajului (şi cu atât mai puţin lui Samuil Micu!) nu le era străin textul tradus de echipa lui Petru Pavel Aron se referă la cvasiidentitatea rezumatelor capitolelor din ***B 1760*** şi ***B 1795***. Iată pentru exemplificare câteva rezumate selectate din ***Pildele lui Solomon***. ***B 1760***, cap. 1: *Folosire pildelor. Ascultarea şi îndemnul spre înţălepciune. Fiiul să dojeneaşte să nu urmeze după îmblânzirile păcătoşilor. Înţelepciunea îndeamnă spre a sa îmbrăţişeare, şi celor ce o urăsc le vesteaşte perirea.* / ***B 1795***, cap. 1: *Folosul pildelor; ascultarea şi îndemnul spre înţelepciune; să dojeneaşte fiiul să nu urmeaze după înblănzirile păcătoşilor; înţelepciunea îndeamnă spre a sa îmbrăţişare, şi celor ce o urăsc le vesteaşte perirea.* // ***B 1760***, cap. 3: *Înţelepciunea lungeaşte viaţa. Mila şi adevărul să nu să părăsască. Nădeajdea spre Dumnezeu. Teamerea de Dumnezeu. Dumnezeu să să cinstească. Certarea lui Dumnezeu cu veselie a o priimi. Lauda înţălepciunii. Celor ce urmează înţălepciunea toate li-s norocite. Priiatenului degrabă a-i da, nici a-i face rău nu a să prici. Celor răi nu urma. Perirea celor fără leage şi blagosloveniia cuvioşilor.* / ***B 1795***, cap. 3: *Înţelepciunea lungeaşte viiaţa; mila şi adevărul să nu să părăsească, nădeajdea spre Dumnezeu, teamerea de Dumnezeu; Dumnezeu să Se cinstească; certarea lui Dumnezeu cu veselie a o primi; lauda înţelepciunii; celor ce urmează înţelepciunea toate le sânt norocite; degrab a da priiatinului şi a nu-i face rău; nu a să prici; celor răi a nu urma perirea celor fără de leage, ci blagosloveniia cuvioşilor* etc. Cvasiidentitatea despre care vorbeam mai sus este, credem, concludent ilustrată de aceste fragmente. Comparaţiile se pot însă extinde şi la nivelul altor capitole din cărţile ***Bibliei***, fără a afecta concluzia noastră. Este cert că pentru întocmirea acestor rezumate, cei însărcinaţi de Ioan Bob cu această activitate au avut în faţă textul lui Aron şi l-au urmat îndeaproape în această privinţă.

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

şcoli latineşti (Petru Pavel Aron, Grigore Maior, Silvestru Caliani sunt cei dintâi studenţi blăjeni la Roma), deşi cu siguranţă o conştientizau, nu o cunoşteau foarte bine. Ceea ce se pare că au urmărit însă în demersul lor a fost eliminarea maghiarismelor, prezente în exces în traducerile realizate în Transilvania sub înrâurirea directă a calvinismului. Nu înseamnă că lipsesc cuvintele de origine maghiară, dar prezenţa lor nu este deloc rebarbativă. De altfel, cele mai multe circulă astăzi în regiunea amintită şi în arii dialectale învecinate sau chiar sunt populare (**beteşug**). Dintre elementele de origine maghiară sau formate în limba română pe baza unui cuvânt împrumutat din maghiară reţinem câteva, pe care le-am întâlnit mai des în text: **acar**, **băsău**, **baştă**, **batâr**, **bolând**, **bolânzeşte** (adv.), **bolânzie**, **dărab**, **mintean**, **modru**.

Deşi se traduce într-o perioadă în care s-a realizat cea dintâi unificare lingvistică[44] în sensul muntenizării limbii române literare, textul tradus în 1760 la Blaj păstrează, cum deja am subliniat, numeroase particularităţi dialectale ale ariei lingvistice din care provin traducătorii. Ne aflăm însă în faţa unui text manuscris, iar manuscrisele au fost întotdeauna păstrătoare şi purtătoare ale tradiţiei literare mai vechi şi ale unor fapte de limbă dialectale. În cele ce urmează vom semnala numai câteva particularităţi pentru nivelurile limbii, pentru a susţine afirmaţiile de mai sus.

1. Particularităţi fonetice[45]

Peisajul fonetic din acest text nu este neapărat spectaculos, deoarece în mai toate textele din această perioadă şi chiar de mai târziu se înregistrează numeroase aspecte divergente în raport cu norma unică ce se impunea prin cărţile munteneşti provenind îndeosebi din tipografia Râmnicului. Ceea ce se întâlneşte aici, mai mult decât în altă parte, dar numai la unele fenomene fonetice, este circulaţia amestecată a formelor, justificată însă într-o lucrare ce se realizează de mai mulţi traducători.

a) Deşi tendinţa în această perioadă este de înlocuire a fonetismului [**ă**] în **păhar**, cu răspândire cvasigenerală în perioada precedentă celei în care se realizează traducerea în discuţie, textul analizat păstrează numai fonetismul vechi: **păharul** (40, 11, 13, 21; rezum. cap. 44; 44, 2, 5, 12, 16, 17).

b) În cuvintele **blăstăm**, **năcaz**, **fămeie**, vocala [**ă**] se păstrează în toate ocurenţele acestor cuvinte: **blăstămul** (24, 41); **blăstăm** (27, 12, 13; rezum. cap.

[44] Vezi I. Gheţie, ***Baza dialectală a românei literare***, Bucureşti, 1975, p. 376 şi urm.

[45] Cele mai multe exemple pentru ilustrarea particularităţilor lingvistice sunt exceptate din textul ***Genezei***, prin urmare vom preciza între paranteze numai capitolul şi versetul. La cele selectate din alte cărţi vom preciza şi titlul cărţii.

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

49); **năcazurile** (3, 16); **năcazul** (16, 11; 31, 42); **năcazului** (35, 3); **fămeia** (7, 2); **fămeaia** (1, 27; 5, 2); **fămeaie** (7, 3, 9, 16); **fămeiască**, în sintagma **parte fămeiască** (6, 19). O singură dată am înregistrat forma cu [**e**] (**cele**) **femeieşti** (18, 11).

c) Cuvântul **năsip** (<bg. nasip) l-am înregistrat numai cu fonetismul mai apropiat de etimon: **năsipul** (22, 17; 28, 14; 32, 12; 41, 49); **năsip** (26, 15).

d) Cuvintele **răsipi** şi **rădica** sunt prezente cel mai frecvent în formele cu fonetismul mai apropiat de etimon **au rădicat** (7, 17; 14, 2;28, 18; 31, 45; 35, 14, 20;45, 2); **rădicând**(**u**-) (13, 10; 18, 2; 24, 63; 33, 1); **rădicat-au** (22, 13); **am rădicat** (28, 22; 31, 10, 51) etc., şi numai rar se înregistrează formele cu fonetismul intermediar cu [**î**]: **au râdicat** (21, 16); **râdicând**(**u**-) (22, 4); **râdicând** (29, 11; 43, 29). Verbul **a răsipi** cunoaşte aici doar două ocurenţe, ambele cu fonetismul mai apropiat de etimon: **răsipind** (9, 11); **voi răsipi** (49, 7).

e) În cuvintele **derege** (**direge**), **derept** (**direpţ**), **dereptate** (**direptate**), **deregător** (**diregător**) sincopa lui [**e**] este cvasigenerală: **drept** (6; 6, 9; 7, 1; 20, 4; 27, 36); **dreptul** (18, 23, 25); **dreapta** (13, 9); **dreaptă** (24, 27, 48; 48, 17); **dreptate** (15, 6; 18, 19); **dreptatea** (30, 33). În două cazuri l-a consemnat pe [**e**] ([**i**]): **deregători** (41, 34); **direpţ** (44, 16).

f) [**i-i**] nu se reduce niciodată la [**i**] în formele verbului **a priimi**: **au priimit** (4, 11; 34, 24); **am priimit** (19, 21); **priimeaşte** (23, 13; 33, 10, 11); **să priimească** (rezum. cap. 33); **priimind** (39, 8) etc.

g) [**î**] > [**u**] în cuvintele **umbla**, **umple**, doar sporadic consemnându-se formele mai apropiate de etimon: **umpleţi** (1, 22, 28); **au umplut** (2, 21); (**s**-)**au umplut** (6, 11); **umplutu**(-**s**)-**au** (6, 13); **umblând** (3, 8); **au umblat** (5, 22, 24; 6, 9; 48, 15); **umblă** (17, 1); **umblu** (24, 42; 28, 20); **a umbla** (33, 13) etc., dar şi: **au umplut** (7, 18; 21, 19); **împluse** (24, 16); **împlând**(**u**-) (26, 15); **împlând** (12, 9); **împlu** (24, 40).

h) În paradigma verbului **a intra** se regăsesc numai formele cu fonetismul arhaic, deşi tendinţa în epocă este de trecere a lui [**î**] la [**i**]: **au întrat** (6, 4; 7, 7, 9, 13, 15, 16; 12, 14;16, 4; 19, 5, 8, 23, 33; 34, 25; 38, 2; 44, 14; 46, 8, 26, 28); **vei întra** (6, 18; 19, 22; 30, 16); **or întra** (6, 20); **întrând** (rezum. cap. 7; 19, 3, 35; 30, 5; 31, 33; 34, 20; 38, 9, 16; 40, 6; 43, 30; 47, 1; 48, 3) etc.

i) [**î**] > [**u**] în cuvântul curând: **curund** (27, 20); (**mai**) **curund** (41, 32), dar am consemnat şi formele cu [**î**]: **curând** (27, 20); (**mai**) **curând** (45, 19).

j) [**o**] aton > [**u**] în acest text, lucru firesc pentru că fenomenul caracterizează şi în această perioadă variantele nordice, cu precizarea că în paradigma verbului verbului **a dormi** formele cele mai frecvente sunt cele cu [**o**]: **am dormit** (19, 34); **vei dormi** (19, 34); **au dormit** (19, 35; 28, 11; 30, 16; 34, 2); **dormi** (28, 13); **dormind** (32, 13); **dormi** (39, 7, 12); **să dorm** (47, 30), faţă de: **să durmim** (19, 32); **au durmit** (19, 33; 35, 22). Alte cuvinte îl atestă însă pe [**u**]: **urbire** (19, 11); **usebirea** (rezum. cap. 1); (**să**) **uspătă** (rezum. cap. 43); **uspăţ** (19, 3; 29, 22;

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

rezum. cap. 43; 43, 16); **uspăţu** (21, 8; 26, 30; 40, 20) şi foarte rar pe [**o**]: **ospăţu** (24, 54; 43, 32).

k) Deşi fenomenul anticipării elementului palatal în cuvintele **câine**, **mâine**, **mâini**, **pâine** se extinde dinspre sud în toate variantele limbii literare, textul analizat atestă aproape exclusiv formele mai apropiate de etimon: **mâinilor** (85, 29; 20, 5; 49, 24); **mânile** (14, 20; 24, 30, 47; 27, 16, 22, 23; 30, 29; 32, 16; 33, 10; 37, 21, 23, 27; 39, 13; 43, 26; 46, 4; 48, 14; 49, 8, 24); **mâni** (22, 6); **mănilor** (31, 42); **mănile** (37, 22); **pânea** (3, 19; 25, 34; 39, 6; 49, 20); **pâne** (14, 18; 18, 5; 21, 4; 24, 33; 28, 20; 31, 54; 41, 54; 45, 23; 47, 13); **pâni** (18, 6; 43, 31); **pânile** (27, 17); **păne** (37, 25); o singură dată am înregistrat forma **pâinii** (47, 15).

l) [**u**] sincopat în **frumuseaţea** (26, 7; 41, 7); **frumuseaţa** (41, 24).

m) Palatizarea labialelor am consemnat-o sporadic în unele cărţi biblice: **hicatului** (***Exod***. 29, 13, 22); **hiertură** (***Exod***. 32, 12) şi tot sporadic am înregistrat reversul acestui fenomen, forme hipercorecte precum: **să înteaie** (***Ecles***. 11, 5); **titie** (***Exod***. 39, 21); **titie** (*de in va pune în cap*)(***Lev***. 16, 4); **titiii** (***Exod***. 39, 21); **ştiop** (***Lev***. 21, 18); **hiaţintie** (***Exod***. 39, 19) – faţă de **hiacint** (***Exod***. 29, 22); **hiachintină** (***Exod***. 29, 20) etc. Prezenţa acestora este semn că palatizarea este fenomen curent în zona din care provin traducătorii; aceste forme sunt rezultatul firesc al tendinţei de evitare a unei particularităţi, resimţită ca dialectală în mai mare măsură decât altele.

n) [**n**] propagat în substantivul genunchi este un fenomen firesc în textul analizat, fenomen care s-a extins disnpre variantele nordice: **genunchele** (30, 5; 50, 22); **jenunchele** (41, 43).

o) Formele verbului **a rupe** îl au pe [**m**] etimologic în structura lor: **să rumpă** (19, 9); **rumpând**(**u**-) (37, 30, 34; 44, 13); **or rupe** (40, 19). O singură dată – tot din considerente etimologice – am consemnat forma fără [**m**]: (**s**-)**au rupt** (7, 11).

p) Amestecul de rostiri dure şi rostiri muiate în cazul consoanelor bilabiale, labiodentale, dentale şi prepalatale caracterizează acest text, dar nu în mai mare măsură decât se reflectă fenomenul în alte texte din celelalte arii lingvistice. Cărţile analizate de noi până în prezent atestă însă predominarea rostirilor muiate.

Un reflex al rostirii dure a consoanelor este căderea lui [**i**] asilabic. Formele în care [**i**] şoptit se conservă alternează cu cele care pierd acest fonem, cu precizarea că este uimitor cum pe spaţii foarte întinse fonemul în discuţie este consecvent notat, pentru ca apoi să se înregistreze foarte frecvent forme fără [**i**]: creşte**ţi** (1, 22); vă înmulţi**ţi** (1, 22, 28); umple**ţi** (1, 22, 28); supune**ţi** (1, 28); stăpâni**ţi** (1, 28); să nu mânca**ţi** (3, 1); ve**ţi** muri (3, 4); ve**ţi** mânca (3, 5) etc., dar şi **ţ**-au spus (3, 10); **ţ**-am dat (16, 5); (-)**ţ** voi da (17, 8); cumpăra**ţ** (17, 27); spăla**ţ** (18, 4); vă odihni**ţ** (18, 4); vă întări**ţ** (18, 4); v-a**ţ** întors (18, 5); to**ţ** (19, 12) etc.

q) Africata [**ĝ**] se conservă în multe cazuri: **giurându**(-**să**) (rezum. cap. 24) ; **giurând** (47, 31); **ai giurat** (50, 6); **gioară** (rezum. cap. 47); **gioară** (47, 31);

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

giurământ (rezum. cap. 21); **împregiur** (17, 11, 23; 37, 7), însă predomină formele cu [**ĝ**] > [**j**]: **oi jura** (21, 24); **au jurat** (21, 31; 24, 9, 37; 31, 53; 50, 5, 24); (**M**-)**am jurat** (22, 16); **să jur** (24, 3); (**s**-)**au jurat** (24, 7; 25, 33; 26, 31); **joară** (21, 23; 25, 33); **jurământului** (21, 32; 46, 1) etc.; **împrejur** (rezum. cap. 17; 17, 10, 12, 14, 24, 25, 26, 27; 19, 17, 25; rezum. cap. 21; 21, 4; 23, 13; rezum. cap. 34; 34, 14, 15, 17, 22, 24).

r) Fricatizarea africatei [**ĝ**] se înregistrează frecvent: **jenunchele** (41, 43); **au fujit** (39, 12); **cujetele** (3, 16); **slujilor** (9, 25; 26, 25; 32, 16; 41, 10; 42, 25; 44, 16, 21, 23; 50, 17); **slujii** (18, 7; 19, 2; 24, 14; 32, 10, 18; 33, 5, 14; 44, 18); **slujile** (20, 17; 26, 15, 18, 32; 42, 10, 11, 13; 44, 7, 19; 46, 34); **sluji** (24, 35; 30, 43; 32, 5; 44, 16). Noutatea este inegală, în sensul că sunt cuvinte, cum este verbul **a fugi**, în a cărui paradigmă o singură dată am înregistrat forma în cauză, în timp ce în cazul altora numărul formelor cu fricativă este mai mare decât numărul formelor cu africata intactă: **slugi** (12, 16; 20, 14; 44, 9); **slugile** (44, 9, 31; 47, 3, 4); **slugilor** (47, 4; 50, 2).

Cele câteva aspecte selectate confirmă faptul că nivelul fonetic a prezentat întotdeauna cele mai multe divergenţe, norma limbii literare constituindu-se aici cel mai greu.

2. Particularităţi morfologice

Deşi mai unitar decât nivelul fonetic, nivelul morfologic se caracterizează prin aspecte care trădează propagarea unor norme vechi şi a unor fenomene regionale.

Substantivul **soră**, care se fixase deja în această perioadă la declinarea I, l-am consemnat de câteva ori şi în forma **sor** (12, 13, 19; 26, 9). Se amestecă de asemenea în text formele **grijă** (0, 30; 46, 32); **grijea** (rezum. cap. 39) şi **grija** (31, 5); **uşe** (4, 7; 6, 16) şi **uşa** (18, 1, 2, 10; 19, 6, 9, 10, 11; 43, 19); **berbec** (15, 9) şi **berbece** (22, 13).

Genul unor substantive nu este încă fixat: substantivul umăr este înregistrat cu formă de masculin: **umerile** (9, 23), dar şi cu forma de neutru: **umerele** (21, 14). Substantivul **pustiu**, de genul neutru astăzi, este înregistrat numai în forma de feminin: **pustie** (14, 6; 16, 7; 21, 20; 36, 24; 37, 22); **pustii** (rezum. cap. 21); **pustiia** (21, 14; 21, 21), iar **genunchi**, masculin astăzi, este încadrat aici la neutru: **genunchele** (30, 3; 50, 22); **jenunchele** (41, 43). Substantivul **turturea** se foloseşte în forma de masculin, **turture** (15, 9).

În privinţa numărului, reţin atenţia formele amestecate de plural: **izvoarăle** (7, 11; 8, 2); **hotarăle** (23, 17); cară (45, 19, 21), dar şi **hotarelor** (47, 21); **hotare** (49, 14); **care** (50, 9). Formele cu desinenţa de plural -**ă** sunt condiţionate etimologic (**cară**) sau fonetic, ca reflex al rostirii dure a consoanei în care se termină radicalul.

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

Substantivele **frate** şi **tată**, atunci când se combină cu adjectivele pronominale posesive, frate uneori şi singur, se folosesc în formele, astăzi învechite şi populare, frăţâne: **frăţinea-său** (12, 5); **frăţinea-tău** (27, 40; 38, 8); **frăţine-tău** (38, 8); **frăţine-său** (38, 9; 45, 14); **frăţinul** (27, 35); **frăţinealui** (24, 12), respectiv **tătâne**: **tătâne-său** (9, 23; 19, 33, 35; 29, 12; 31, 53; 36, 24; 37, 10, 12, 22; 45, 23; rezum. cap. 47; 47, 12; 48, 12, 13; rezum. cap. 50; 50, 1, 22); **tătânea-său** (9, 23; 21, 5; 22, 7; 26, 15, 18; 27, 5, 34; 28, 7; 29, 9, 12; rezum. cap. 31; 31, 19; 34, 13, 19; 37, 2, 35; 43, 8); **tătâni-său** (12, 1; 38, 11; 46, 3; 49, 8); **tătânea-mieu** (20, 12; 28, 21; 32, 9) etc.

Sensul cazual de genitiv se exprimă de regulă sintetic, mai rar prin structura formată din prepoziţia **a** + **tot** + **substantiv** cu formă de nominativ / acuzativ: *obiceaiu* **a tot pământul** (19, 31); *faţa* **a tot pământul** (7, 3); *tată* **a multe neamuri** (17, 5); *stăpân* **a toată casa** (45, 8). Aceeaşi structură poate exprima şi sens de dativ: *oi ierta* **a tot locul** (18, 26), dativul exprimându-se şi cu prepoziţia-morfem **la**: *s-au adaos* **la norodul** *său* (35, 29); *au poruncit* **la** *tot* **norodul** (35, 29); *au vestit* **la doi fraţi** *ai săi* (9, 22) etc.

Frecvent am înregistrat aici dativul adnominal, exprimat prin substantiv sau prin pronume: *soţie* **călătoriii** *meale* (35, 3); *tată* **celor ce cânta** (3, 21); *domn* **fraţilor tăi** (27, 29); *sluji sântem* **domnului mieu** (44, 16); *au doară păzitoriu* **fratelui** *mieu sânt eu?* (4, 9) etc.

În flexiunea pronominală am înregistrat câteva forme dialectale. Adjectivul pronominal posesiv la persoana I (mai mulţi posesori) are şi forma regională **nost** (19, 34; 42, 21, 32; 44, 24, 25, 30).

Forma de persoana a II-a **vost** am consemnat-o numai o dată (44, 17). Regională, dar cu răspândire într-o arie mult mai largă, este forma **tăţ** a pronumelui nehotărât **toţi**, consemnată o dată (31, 12).

Reţinem în continuare numai câteva aspecte ale flexiunii verbale, concludente pentru regiunea din care provin traducătorii textului.

În afară de mai mult ca perfectul sintetic, foarte des se întrebuinţează mai mult ca perfectul perifrastic: (**s**-)**au fost stricat** (6, 12); **au fost poruncit** (7, 16; 12, 4; 17, 23); **au fost slujit** (14, 4); **au fost fiert** (18, 8); (**s**-)**au fost stins** (20, 4); **au fost făgăduit** (21, 1); (**l**-)**au fost luat** (21, 25); (**le**-)**au fost astupat** (26, 18); **au fost dobândit** (31, 19) etc.

Verbul **a şti** realizează forma de indicativ prezent, persoana a III-a singular, fără desinenţa -**e**: **şti** *Dumnezeu* (3, 5), dar şi cu desinenţa specifică: *nu* **ştie** *ce are în casa sa* (39, 8). Mai multe forme fără desinenţa -**e** am înregistrat în ***Cartea lui Iov***: *cine* **nu şti** (12, 9); *iar El* **şti** (23, 10); **nu şti** *omul* (28, 13).

Verbul **a mânca** cunoaşte forme de conjugare specifice acestei arii lingvistice: **să mânc** (27, 4, 7); **să mânce** (37, 25); **mâncă** (27, 9); **nu mâncă** (32, 32); **mâncă!** (27, 19, 31), dar şi pe cele comune.

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

Verbul **a lucra** are formele de conjugare fără sufixul flexionar **-ez** la prezent indicativ şi conjunctiv: **să lucre** (2, 5, 15; 3, 23); **lucri** (16, 5); **lucre** – conj. prez. fără **să** 3. pl. – (34, 12); (**să**) **lucră** – ind. prez. impers. – (37, 14).

Verbul **a merge** a fost consemnat o singură dată în forma specifică acestei arii dialectale: **a mere** – inf. prez. – (24, 58).

3. Particularităţi sintactice

Printre particularităţile sintactice se numără cele curente în textele din toată perioada veche: elipsele, negaţia simplă, apoziţia acordată, exprimarea complementului direct în structură incompletă şi diferite aspecte legate de topică.

De regulă, în elipsă verbul este copulativ, aşa cum o demonstrează şi câteva structuri selectate din text: *numele unuia: Fison* (2, 11); *acesta acum os din oasele mele şi trup din trupul mieu* (2, 23); *toţi aceştia, fiii lui Ectan* (10, 29) etc.

Negaţia simplă insuficientă este un loc comun în toate textele vechi: **nicidecum va fi** *aşa* (4, 15); **nicidecum vei face** *judecata aceasta* (18, 25); **nice un** *rău* **să** *le faceţi* (19, 8); **nici un bărbat au rămas pre pământ** (19, 31) etc.

Apoziţia este de regulă acordată: *au zis Saraii*, **muiearii sale** (12, 121); *au vestit lui Avram*, **ovreului** (14, 13); *eu fug de la faţa Sarai*, **doamnei meale** (16, 8) etc.

La funcţia de complement direct, probleme pune ca de obicei pronumele relativ care: *au pus pre omul* **carele** *făcusă* (28, 8); *din coasta* **care luase** *din Adam* (2, 22); *toate jiviniile pământului* **carele** *făcusă Domnul Dumnezeu* (3, 1), dar nu numai: *şi au cunoscut Cain* **pre muiare sa** (4, 17); *şi i-au întors lui* **Sara**, *muiarea sa* (20, 14) etc.

Dislocările sintactice şi inversiunile sunt cele mai frecvente aspecte legate de topică: *şi* **au zidit** *Domnul Dumnezeu din coasta carea luase din Adam* **muiare**, *şi o au adus lui Adam* (2, 22); **să nu cumva**, *rogu-te*, **fie** *între mine şi între tine probozire* (13, 8); *şi văzind Dumnezeu* **că multă rotatea oamenilor iaste pre pământ** (6, 5); **a cui eşti, fecioară, spune-mi?** (24, 23); *ia* **pre fiiul tău** *cel unul născut*, *carele iubeşti*, **Isaac**, *şi te du la pământul* **vedeniei** (22, 2) etc.

Iată însă şi un exemplu de exprimare desăvârşită, care poate oricând concura cu cele din limba literară actuală: *Mai mult nu voi blăstăma pământul pentru oameni, că simţirile şi gândirea inimii omeneşti sânt pornite spre rău din tinereaţele sale deci n-oi mai bate pre tot sufletul viu, precum am făcut* (8, 21). Şi nu puține sunt pasajele de acest fel, caracterizate printr-o perfecțiune stilistică fără egal.

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

4. Particularităţi lexicale

Fiind vorba despre o traducere realizată după originalul latin, e de aşteptat ca prezenţa împrumuturilor din latină să fie o caracteristică fundamentală a lexicului ***Bibliei lui Petru Pavel Aron***. Unele cuvinte sunt atestate aici pentru prima dată, altele au fost folosite anterior, dar apar numai sporadic în textele precedente. Ne vom opri doar la câteva exemple.

Bordel (atestat în forma **bordeu**) s.n. „*casă în care se practică prostituţia*", „*lupanar*." Etimologia propusă de MDA (<fr. bordel, it. bordello) şi prima atestare a cuvântului se vor schimba. Cuvântul este aici împrumut din latină, aceasta fiind şi prima atestare într-un text românesc: *de plata* **bordeului** (***Deut***. rezum. cap. 23); *Nu vei da plata* **bordeului**, *nici preţul cânelui în casa Domnului Dumnezeului tău* (***Deut***. 23, 18).

Catedră (atestat şi în forma **cathedră**) este împrumutat de traducători (lat. **cathedra**), fără a fi şi adaptat şi are sensul, neobişnuit astăzi, jeţ: *Când ieşeam la poarta cetăţii şi în uliţă îmi gătea* **cathedra** (***Iov*** 29, 7). Cuvântul este aici la prima atestare (cf. MDA; prima atestare propusă aici este în scrierile lui Zilot Românul, deci în jur de 1800).

Ceremonie (atestat în forma **ţeremonie**) (lat. caeremonia, caerimonia, mg. ceremonia, ngr. τσερεμόνια, pol. ceremonja, germ. Zeremonïe; în *DEX* se propune tot etimologie multiplă: pol. ceremonja, fr. cérémonie, lat. caerimonia*;* este folosit mai întâi în ***Noul Testament de la Bălgrad*** (1648), tot cu aceeaşi formă pe care o atestă traducerea de la 1760: **ţărămonii** (***Deut***. 4, 8); **ţărămoniile** (***Deut***. 4, 14; 5, 31; 6, 17, 20; 7, 11; 10, 13; 12, 30); **ţăremoniile** (***Deut***. 45; 5, 1; 6, 1; 11, 32); **ţeremoniile** (***Deut***. 8, 11; 11, 1; 17, 19; 26, 17; 28, 45; 30, 10, 16).

Fase (atestat în formele: **fase**, **fasă** şi **fască**), neînregistrat în dicţionare, echivalează cuvântul phase din ***Vulgata*** (vechi ebraic la origine), însemnând „*materia sacrificiului; originar, animalul sacrificat, apoi jertfă de sânge*" astăzi ostia, euharistia, pasca, paştele. Sub raportul semnificaţiei, cuvântul trebuie pus în legătură cu paşti: s.m. (< lat. pascha, -ae) „*sărbătoare religioasă celebrată la creştini în amintirea învierii lui Cristos, iar la evrei în amintirea eliberării acestora din robia egipteană*," „*jertfă adusă lui Dumnezeu în cinstea acestui eveniment*"; „*pâine sfinţită care se împarte la creştini, în biserică, în ziua de Paşti*", „*pască*"; var. *paşte*: s.n.

Dificultatea în care s-au aflat traducătorii rezultă şi din modul în care încearcă să adapteze cuvântul nou: *Socoteaşte luna roadelor noao şi cea dintâiu al primăvării să faci* **fase** *Domnului Dumnezeului tău* (***Deut***. 16, 1); *Şi vei jertvui* **fase** *Domnului Dumnezeului tău din oi şi din boi* (***Deut***. 16, 2); *Nu vei putea junghiea* **fase** *în fieştecare din cetăţile tale care Domnul Dumnezeul tău ţi le va*

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

da (***Deut***. 16, 5); *Acolo vei junghie* **fase** *sara la apusul soarelui, când ai ieşit din Egipt* (***Deut***. 16, 6); *Şi aşea îl veţ mânca: mijloacele voastre veţ încinge şi încălţăminte veţi avea în picioare, ţiind toiagele în mâni, şi veţ mânca grăbind, că iaste* **Fasă** (*adică treacerea*) *Domnului* (***Exod***. 12, 11); *Duceţi-vă luând dobitoc prin rudeniile voastre şi jârtvuiţ* **Fasă** (***Exod***. 12, 21); *Aceasta e leage* **Fase**; *tot cel de alt neam nu va mânca dintr-însul* (***Exod***. 12, 43); *De va vrea cineva dintre nimearnici a treace însoţirea voastră şi a face* **Fase** *Domnului, să va tăia întâi împregiur toată partea bărbătească a lui* (***Exod***. 12, 48); *Nu vei jârtvui preste dospit sângele giunghierii Meale, nici va rămânea demineaţa din jertva praznicului* **Fască** (***Exod***. 34, 25).

(**A**) **împuta** (lat. **imputare**) „a reproşa" cunoaşte prima atestare într-un ***Tetraevangheliar*** de la 1574: *Să înfrânează înălţarea ca* **să nu-ş impute** *loruşi viitoarele biruinţă, ci numai Domnului* **împută** *iar Moisi norodului murmurările şi păcatele din pustie şi a sa pentru norod mijlocire* (***Deut***. rezum. cap. 9); *Când vei făgădui făgăduinţă Domnului Dumnezeului tău, nu vei întârziea a o da, că o va cerca Domnul Dumnezeul tă şi, de vei zăbovi, ţi* **să va împuta** *în păcat* (***Deut***. 23, 21).

(**A**) **învita** (lat. **invitare**) este pentru prima dată atestat în acest text. Prima atestare înregistrată în MDA este mult mai târzie (scrierile lui Negruzzi, 1872/1873). Sensul cu care se foloseşte este „*a provoca*", „*a aţâţa*", aşa cum rezultă din contextele de mai jos: **Învitatu-l-au** *în Dumnezei streini şi în urâciuni spre mânie l-au întărâtat* (***Deut***. 32, 16*); Şi am căzut înaintea Domnului ca şi dintâi patruzăci de zile şi de nopţi pâne nu mâncând şi apă nu bând pentru toate păcatele voastre care aţi făcut împotriva Domnului şi l-***aţi** **învitat** *spre mânie* (***Deut***. 9, 18); *Văzut-au Domnul şi spre mânie s-au întărâtat, că l-***au invitat** *el pre fiii săi şi featele* (***Deut***. 32, 19); *Şi m-***au învitat** *în cel ce nu era Dumnezeu şi m-au întărătat în deşertăciunile sale. Şi eu îi* **voi învita** *în cel ce nu e norod, în neam nebun îi voi întărâta* (***Deut***. 32, 22).

Prin cuvântul **mache** (cu formele **mache**, **machie**), neînregistrat în dicţionare, traducătorii au echivalat lat. macula „*pată*", „*murdărie*": *ucide şi mănâncă lângă blagoslovenia Domnului Dumnezeului tău, carea ţ-au dat în cetăţile tale, acar necurat de va fi, adică întinat şi slab, acar curat, adică întreg şi fără* **mache** (***Deut***. 12, 15); *Iar de va avea* **mache** *sau va fi şchioapă sau oarbă au în oarecare parte grozavă sau slabă, nu să va jărtvi Domnului Dumnezeului tău* (***Deut***. 15, 21); *Nu vei jârtvi Domnului Dumnezeului tău oaie şi bou în care easte* **mache** *sau ceva scădeare, că urâciune easte Domnului Dumnezeului tău* (***Deut***. 17, 1**);** *Desăvârşit vei fi şi fără* **mache** *cu Domnul Dumnezeul tău* (***Deut***.

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

18, 13); *viţel făr de* **machie** (***Lev***. 4, 3); *de nu va fi crescut* **machia** (***Lev***. 13, 32); *a* **machiii** *ce străluceaşte* (***Lev***. 14, 56); *care va avea* **mache** (***Lev***. 21, 17).

Steril (atestat în forma **steril**) (lat. sterilis) „*sterp*" este, de asemenea, la prima atestare în acest text, în timp ce MDA propune prima atestare în scrierile lui Gh. Săulescu (1837): *Blagoslovit vei fi între toate noroadele: nu va fi la tine ceva* **steril** *de-amândoao felurile precum în oameni aşea în turmeale sale* (***Deut***. 7, 14).

Tribun (atestat în forma **tribun**, care se va impune în limba română) (< lat. tribunus) „*conducător*" se întâlneşte în texte înainte de 1760 în forma **trivun** (vezi DLR): *Şi am luat din neamurile voastre bărbaţi înţelepţi şi aleşi şi i-am ridicat căpetenii*, **tribuni** *şi sutaşi (...) care să vă înveaţa toate* (***Deut***. 1, 15).

Desigur că aspectele de lexic sunt mult mai numeroase şi mai variate. Este de altfel şi nivelul cel mai spectaculos al textului, în primul rând prin numărul foarte mare de cuvinte, unele chiar neînregistrate în lucrările noastre lexicografice, care sunt aici la prima atestare. În general însă, textul pune la dispoziţia cercetătorilor „*un inestimabil material de studiu*" deoarece conservă un „*grai local* (cel de la nord de Mureş – s.n.) *din secolul al XVIII-lea, ca într-o capsulă a timpului, în cele mai variate şi mai intime aspecte*."[46]

The Language of Petru Pavel Aron' s Biblia

Abstract

Biblia translated and coordinated by Petru Pavel Aron has a double meaning; we may first speak about his importance in religious and cultural life, because it is well-known that ***Biblia*** was always seen as a major cultural event; second, about Aron' s desire to choose the text of ***Vulgata*** as inspiration source, instead of choosing ***Septuaginta***, as usual. In this way, Aron and his co-workers have offered us the first translation of ***Vulgata*** from our ancient culture.

We may speak both of advantages and handicaps of group work; the first ones refer to the short time the team needed for translation; the second refer to the specific language features of the territories each interpreter belonged to.

We may distinguish four cathegories of specific features: phonetical, morphological, syntactical and lexical. From phonetical point of view we have to mention the spreading of combined language forms and expressions, but this phenomenon is quite maleable if we take into consideration the different territorial origins of each interpreter. From morphological point of view, it is

[46] I. Chindriş, ***Rolul geniului în crearea Bibliei naţionale***, în ***Transilvanica I. Studii şi secvenţe istorice***, Cluj-Napoca, 2003, p. 857.

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)

worth mentioning that each interpreter promoted ancient, regional forms and expressions. From syntactical point of view, it is obvious that there are no differences between this text and any other text written in the same period of time. From lexical point of view we have to emphasize the numerous words and expressions of Latin origin. Some of them are now used for the first time.

The text is today very important because it is considered to be the thrifty of the local Romanian language that has been spoken in the 18th century.

BDD-A19293 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:43 UTC)